

Перспективи подальших розвідок за проблемою повинні полягати у виявленні винятків та умов застосування методу аналізування й адміністрування рівня взаємозалежності витрат на логістично-постачальницьку діяльність підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лапицкая Л.М. Закупочная логистика в сфере снабжения промышленного предприятия. Вестник Гомельского государственного технического университета им. П.О. Сухого. 2000. № 1(1). С. 92–95.
2. Lesiak A. Racjonalizacja kosztów logistycznych w przedsiębiorstwie posługującym się systemem zarządzania klasy MRP II. Zeszyty naukowe Politechniki Łódzkiej. 2014. № 1193. S. 93–106.
3. Абдукаримов И.Т. Характеристика факторов и методы их оценки влияния на результативные показатели хозяйственной деятельности предприятий.

Социально-экономические явления и процессы. 2013. № 12(058). С. 9–14.

4. Саблина Н.В., Теличко В.А. Использование метода таксономии для анализа внутреннего ресурса предприятия. Бизнес Информ. 2009. № 3. С. 78–82.
5. Олексів І.Б. Групи економічного впливу та методи узгодження їх інтересів в системі управління підприємством: дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Львів, 2014. – 431 с.
6. Гурьянова Л.С., Непомнящий В.В. Методы выбора диагностических показателей финансовой безопасности. Бизнес Информ. 2013. № 4. С. 377–381.
7. Дмитров Д.В. Определение факторов формирования конкурентных преимуществ учреждений уголовно-исполнительной системы с использованием методов корреляционно-регрессионного анализа. Транспортное дело России. 2010. № 6. С. 143–146.
8. Лук'яненко І.Г., Краснікова Л.І. Економетрика: підручник. К.: Знання, КОО, 1998. 494 с.

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

ROLE OF ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN SOCIAL AND ECONOMIC PROCESSES ON RURAL AREAS

У статті досліджено вплив організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств на розвиток сільських територій. Викладено основні напрями, які стоять перед сільськогосподарськими підприємствами, спрямовані на поліпшення соціально-економічних процесів на селі. Доведено, що організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств відіграють важливу роль у соціально-економічних процесах на сільських територіях. Запропоновано для поліпшення функціонування об'єктів соціальної інфраструктури сільських територій створювати в населених пунктах сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Вказано основні напрями інвестування в сільськогосподарські підприємства.

Ключові слова: сільська територія, соціально-економічні процеси, організаційно-правові форми, сільськогосподарські підприємства, диверсифікація.

В статье исследовано влияние организационно-правовых форм сельскохозяйственных предприятий на развитие сельских территорий. Изложены основные направления, которые стоят перед сельскохозяйственными предприятиями, направленные на улучшение социально-экономических процессов на селе. Доказано, что организационно-правовые формы сельскохозяй-

ственные предприятия играют важную роль в социально-экономических процессах на сельских территориях. Предложено для улучшения функционирования объектов социальной инфраструктуры сельских территорий создавать в населенных пунктах сельскохозяйственные обслуживающие кооперативы. Указаны основные направления инвестирования в сельскохозяйственные предприятия.

Ключевые слова: сельская территория, социально-экономические процессы, организационно-правовые формы, сельскохозяйственные предприятия, диверсификация.

The article investigates the influence of organizational and legal forms of agricultural enterprises on the development of rural areas. The main directions of organization and legal forms of agricultural enterprises, aimed at improving social and economic processes in the countryside, has been described. It has been proved that agricultural enterprises play an important role in social and economic processes in rural areas. It is advisable to create agricultural servicing cooperatives in settlements in order to improve the functioning of social infrastructure of rural areas. The main directions of investments into agricultural enterprises has been indicated.

Key words: rural territory, socio and economic processes, organizational and legal forms, agricultural enterprises, diversification.

УДК 658.114

Шеленко Д.І.

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Постановка проблеми. Розвиток і створення належних умов життя громадян значною мірою залежить від результативності функціонування організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств на сільських територіях. Актуальність указанного питання полягає у дослідженні впливу сільськогосподарських підприємств на розвиток сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку сільських територій в українській економічній науці присвячено праці В.Г. Андрійчука, С.І. Баланюка, П.І. Гайдуцького, П.Й. Маліка, О.М. Онищенка, І.В. Прокопи, К.М. Пугачової, П.Т. Саблука, М.В. Смушака, А.М. Третяка, М.С. Шкурки, В.В. Юрчишина та ін. Потребує глибокого вивчення питання соціально-економічних процесів на селі. Важливе завдання, яке стоїть перед сільськогосподарськими підприємствами, – це забезпечення ефективного функціонування сільських територій та дослідження впливу організаційно-правових форм на основні показники розвитку цих територій. У зв'язку із цим залишаються недослідженими роль і місце сільськогосподарських підприємств у забезпеченні стабільного функціонування сільських територій та територіальної громади загалом. Ця стаття не вичерпує проблем соціально-економічних процесів на сільських територіях, а лише підкреслює важливість і необхідність подальшого вивчення.

Постановка завдання. Робота має на меті визначення соціально-економічних процесів на сільських територіях та обґрунтування завдань щодо забезпечення ефективності господарювання на них організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. За твердженням С.І. Баланюка, розвиток організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств, відображає рівень розвиненості сільської території залежно від умов підприємницького середовища і завдяки цьому стимулює (або гальмує) формування, становлення та їх утвердження [1, с. 22].

М.В. Смушак виокремлює основні елементи сільських територій регіону, зокрема: соціум (сільська громада, населення); підприємства, заклади, установи, організації; господарства; природно-ресурсний потенціал; органи управління; екологічний стан; соціальна інфраструктура; історичні пам'ятки та культура. Визначальним елементом сільської території є соціум [2, с. 5].

Дослідження соціально-економічних процесів на сільських територіях включатиме необхідність пошуку нових шляхів підвищення ролі сільськогосподарських підприємств в ефективному їх функціонуванні з її осередком – сільським населенням як основи.

Виходячи із цього, організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств:

- створення умов для розвитку людського капіталу і забезпечення його ефективного використання;
- участь у формуванні соціальної інфраструктури;
- сприяння розвитку духовного потенціалу;
- надання різних послуг та здійснення впливу громадянам сільських територій;
- формування і розвиток прийнятної для конкретних умов відповідної інфраструктури виробництва;
- розвиток диверсифікації виробництва;
- залучення внутрішніх та іноземних інвестицій у розвиток виробництва;
- здійснення природоохоронної й екологічної функцій, які сприяють ефективному використанню і збереженню довкілля;
- розвиток підприємницької діяльності;
- сільськогосподарські підприємства як основні об'єкти аграрних перетворень;
- формування виробничо-господарської діяльності на землях, які належать підприємствам на правах власності, оренди, користування.

Створення умов для розвитку людського капіталу і забезпечення його ефективного використання. На сільській території сільськогосподарські підприємства здебільшого є основним місцем діяльності та джерелом доходів для громадян. Проте в результаті реорганізації колективних господарств і створення нових організаційно-правових структур відбулося скорочення сфери прикладання праці у суспільному секторі. Це зумовлено зменшенням розмірів нових організаційно-правових форми господарювання, їх збитковістю, зростанням обсягів виробництва у них, низьким рівнем ціни робочої сили [3, с. 399].

Людський капітал, відповідно до визначення О.М. Бородіної, – це сукупність проінвестованих суспільно доцільних виробничих та загальнолюдських навиків, знань, здібностей, якими володіє людина, які їй належать та невіддільні від неї, тобто злиті з живою людською особистістю і практично використовуються у повсякденному житті [4, с. 103].

Діяльність організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств, які функціонують на сільських територіях, спрямована на забезпечення громадян робочими місцями та належною їм оплатою праці, виплату за навчання і підвищення кваліфікації, по безробіттю, матеріального заохочення.

Інвестиції в людський капітал окуповуються у вигляді висококваліфікованої та продуктивної праці, високої заробітної плати, морального задоволення від праці [5, с. 216].

Як уважає В.С. Дієсперов, власність на людський капітал є важливішою за майнову, виключно

індивідуальна, приватна, притаманна людині від природи і невідчужувана, не може бути комусь передана [6, с. 142].

Участь у формуванні соціальної інфраструктури. Важливим елементом сільського поселення, яке виступає складником сільських територій, є соціальна інфраструктура села. Вона включає установи, організації та підприємства, які забезпечують сільське населення сприятливими умовами праці та відпочинку. До соціальної інфраструктури належать установи освіти, охорони здоров'я, культури, спортивні організації, житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, роздрібна торгівля, громадське харчування, громадський транспорт, зв'язок, дитячі установи тощо. Підрозділи соціальної інфраструктури приймають участь у відтворенні робочої сили, забезпечують умови життя і трудової діяльності жителів села [7, с. 290].

Реформування аграрного сектора та соціальної сфери села спрямовувалося передусім на створення реального власника землі і майна та забезпечення самоврядно-територіального управління соціальною розбудовою [8, с. 97]. Соціальна інфраструктура села повинна задовольняти потреби громадян села в комплексі соціальних послуг.

Проте у зв'язку з економічною кризою та відомчими інтересами державні органи та частина суб'єктів господарювання не беруть необхідної участі у функціонуванні установ, організацій та підприємств соціальної інфраструктури села.

Одержавши об'єкти соціальної інфраструктури в комунальну власність, самоврядні структури (органи влади) у зв'язку з недостатнім фінансуванням місцевих бюджетів не в змозі виділяти в повних обсягах кошти та виконувати необхідний асортимент соціальних послуг.

Сільськогосподарські підприємства у зв'язку з передачею об'єктів соціальної інфраструктури, яка була на їхньому балансі, в комунальну власність, а також збитковістю більшості з них звели до мінімуму фінансування вже не власних закладів соціальної сфери.

У період аграрної кризи та військової агресії у зв'язку з дефіцитом бюджету позабюджетні кошти сприяють розвитку закладів соціальної сфери. Можливими джерелами нагромадження позабюджетних коштів можуть бути [9, с. 460]:

- здавання в оренду основних фондів підприємств соціальної сфери;
- здійснення непрофільної діяльності та надання платних послуг, що не суперечать законодавству;
- залучення коштів юридичних осіб підприємств та установ;
- залучення фінансування окремих фізичних осіб.

Функціонуючи на сільських територіях, сільськогосподарські підприємства беруть участь у розвитку соціальної інфраструктури села.

Для поліпшення подальшого функціонування об'єктів соціальної інфраструктури сільських територій доцільно створювати в населених пунктах сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Засновниками цього формування можуть як юридичні, так і фізичні особи. Засновники одержують послуги від кооперативу переважно за собівартістю виконаних робіт чи послуг.

Сприяння розвитку духовного потенціалу. Проживання на сільській території – це спосіб життя селян з усіма його особливостями. Життя українських селян за умов колгоспно-радгоспної системи відчужило їх від засобів виробництва. Земля і майно, яке за формою вважалося колективним, фактично було нічийним. За виходу з членів колгоспу селянин не мав права на належну йому частку.

Одержання у приватну власність землі та майна в результаті аграрної реформи набуло значення важливого фактору відродження історичних рис українських селян, що у цілому забезпечує відродження сільського господарства [10, с. 13].

Це відродження у своїй основі передбачає духовне відродження селянина, який повинен бути не лише власником землі та майна, а й частки. Під час відродження селянина відбувається відродження сфери, в якій він діє, тобто аграрної галузі та його життєвого середовища – сільської території [11, с. 16].

Розвитку духовному потенціалу сприятимуть і сільськогосподарські підприємства, які спрямовують свої зусилля на поліпшення умов праці та відпочинку селян, на зміцнення його здоров'я, підвищення культурно-освітнього рівня населення, зміцнення його творчого потенціалу та забезпечення ступеня його захищеності.

Надання різних послуг та здійснення впливу громадянам сільських територій:

- виплачують допомогу: людям літнього віку, багатодітним сім'ям, на поховання, на лікування, подарунки у святкові дні, на одержання державних актів на землю тощо;
- здійснюють оранку городів, сівбу, культивування, збирання врожаю, транспортне обслуговування;
- проводять боротьбу зі шкідниками, хворобами сільськогосподарських культур та насаджень;
- організують ветеринарне обслуговування тварин господарств населення;
- забезпечують господарства населення молодняком худоби і птиці, сортовим насінням, посадковим матеріалом, добривами, засобами захисту рослин;
- надають консультації з різних питань;
- кладають інвестиції в будівництво соціальної інфраструктури села; фінансують витрати на

обслуговування об'єктів соціальної сфери сільських населених пунктів; забезпечують соціальний захист територій, включаючи збереження і підтримання у належному стані пам'яток архітектури, музеїв, оздоровчих таборів, усіх заходів, спрямованих на поліпшення життя селян, на зміцнення матеріальної бази, охорони здоров'я, освіти.

Формування і розвиток прийнятної для конкретних умов відповідної інфраструктури виробництва. Ефективність діяльності організаційно-правових форм господарювання та структура продукції, яка ними випускається на сільських територіях різних природно-кліматичних умов України, залежать від виробничої інфраструктури. Елементами цієї інфраструктури є галузі, які забезпечують виробництво в сільському господарстві. Підприємства формують і розвивають дві головні групи галузей – рослинництво і тваринництво, які, своєю чергою, включають більш спеціалізовані.

Галузі, які розвивають організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств, бувають головні, додаткові, підсобні та обслуговуючі. До головних належать ті, які мають найвищу питому вагу валової продукції в загальному її виробництві. Ця галузь визначає виробничий напрям господарства.

Інфраструктура виробництва різних організаційно-правових форм господарювання на сільських територіях визначається: забезпеченістю господарств землею; складом та якістю сільськогосподарських угідь; природно-кліматичними умовами; наявністю трудових ресурсів; забезпеченістю основними та оборотними засобами; досвідом та звичаями працівників; потребами споживачів; державною підтримкою.

Розвиток диверсифікації виробництва. Важливим заходом підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, які здійснюють господарську діяльність на сільських територіях, є диверсифікація виробництва, суть якої полягає в урізноманітненні видів виробництва, поширенні сфери діяльності підприємства [12, с. 281].

Диверсифікаційні процеси в сільському господарстві розвиваються у напрямках випуску нових видів продукції або розширенні її асортименту в межах традиційних галузей, проникнення в нові галузі або сфери діяльності.

Сільськогосподарські підприємства поступово збільшують вирощування та заготівлю лікарських трав. Окрім цього, частина їх значно розширюють переробку сільськогосподарської продукції, торгівлю продовольчими та промисловими товарами, виконання різних будівельних та ремонтних робіт.

Залучення внутрішніх та іноземних інвестицій у розвиток виробництва. Успішне функціонування організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств та нарощування обсягів

його виробництва забезпечуються інвестиціями. В умовах аграрної кризи та військової агресії значно скоротилася інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств, а тому її поживлення є одним із важливих завдань, які необхідно вирішувати пі час розгляду проблем розвитку сільських територій.

Основними сферами іноземного інвестування для розвитку аграрних підприємств переважно є: впровадження високопродуктивних технологій вирощування сільськогосподарських культур та утримання тварин і птиці, будівництво та реконструкція виробничих приміщень, переробних цехів, організація спільного виробництва. Позитивними будуть залучення та пошук партнерів для створення спільного бізнесу в рамках економічного співробітництва країн із розвинутою економікою.

Здійснення природоохоронної й екологічної функцій, які сприяють ефективному використанню і збереженню довкілля. До функціональних аспектів розвитку сільськогосподарських підприємств належать, окрім інших, природоохоронна та екологічна функції. Суть їх полягає у тому, що сільськогосподарські підприємства під час організації виробничих процесів повинні здійснювати систему заходів екологічного, природоохоронного значення, підтримувати родючість й охорону земель, забезпечувати захист від несприятливих впливів довкілля [13, с. 62].

Дотримання цих вимог забезпечить у майбутньому збереження природного багатства та максимальний ефект від їх використання.

Розвиток підприємницької діяльності. У результаті аграрної реформи в Україні реорганізовано всі колективні господарства і на їх базі створено нові організаційно-правові форми, в основі яких лежить приватна власність на землю та майно. Нові організаційно-правові форми здійснюють свою діяльність, переважно орендуючи земельні частки та майнові паї у їх власників. Частина засновників створених підприємницьких структур є одночасно й власниками землі та майна. Роль сільськогосподарських підприємств полягає у самостійному організаційно-господарському новаторстві на основі використання різних можливостей для випуску товарів новими методами, відкриття нових ринків збуту для отримання прибутків і реалізації власної мети [5, с. 723].

Найбільш поширеними видами діяльності організаційно-правових форм господарювання сільської місцевості стали: торгівля продовольчими та промисловими товарами, випічка хлібобулочних виробів, виготовлення м'ясних та молочних виробів, громадське харчування, виконання будівельних та ремонтних робіт, виготовлення столярних виробів, перевезення пасажирів та вантажів автомобільним транспортом, житлово-комунальні

послуги, заготівля, закупівля, переробка і зберігання сільськогосподарської продукції, худоби у населення тощо.

Сільськогосподарські підприємства як основні об'єкти аграрних перетворень. У результаті аграрної реформи реорганізовано колективні сільськогосподарські підприємства і на їх базі створено нові агроформування на принципово іншій основі.

Земля, яка перебувала у постійному користуванні колективних господарств, розпайована і передана у вигляді земельних часток у власність членам підприємств, а також працівникам соціальної сфери села. Майно також розпайоване між членами цих господарств і передано їм у власність.

Формування виробничо-господарської діяльності на землях, які належать підприємствам на правах власності, оренди, користування. Сільськогосподарські угіддя є невід'ємним складником сільських територій і виконують свою функцію як основного засобу виробництва в аграрному секторі тільки під час їх використання та обробітку. У результаті земельної реформи проведено роздержавлення та приватизацію землі, основна її частина передана у власність громадян, які проживають на сільській території.

Аграрні підприємства здійснюють свою діяльність, використовуючи сільськогосподарські угіддя, які знаходяться у їх власності, а також перебувають в оренді та користуванні.

Формуючи виробничо-господарську діяльність на власній та орендованій землі, сільськогосподарські підприємства обробляють більші за розміром площі, а також зберігають цілісність земельних масивів. За таких умов є можливість використовувати сучасні прогресивні технології, сівозміни тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств повинні спрямовувати свої зусилля не тільки на збільшення власного прибутку, а й сприяти:

- зниженню трудової міграції за кордон;
- максимальному використанню наявного виробничого потенціалу;
- збереженню і розвитку сільських територій, де провадять свою діяльність;
- поліпшенню благоустрою виробничих територій, де працює населення села;

– озелененню і санітарному захисті сільської території;

– впровадженню більш точних технологій виробництва та застосуванню більш ефективних засобів і установок з утилізації виробничих викидів.

Порушення соціально-економічних процесів на сільських територіях означатиме серйозну небезпеку для існування даної території та розвитку аграрної сфери економіки у цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баланюк С.І. Системна єдність розвитку господарств населення і сільських територій: монографія. Івано-Франківськ: ЛІК, 2014. 216 с.
2. Смушак М.В. Організація системного розвитку сільських територій регіону: автореф. дис. ... к-та економ. наук: спец. 08.00.05. Ужгород, 2009. 19 с.
3. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах: підручник / С.П. Азізов, П.К. Канінський, В.М. Скупий; за ред. проф. С.П. Азізова. К.: ІАЕ, 2001. 834 с.
4. Бородіна О.М. Людський капітал як основний стратегічний ресурс сталого розвитку аграрної сфери. Економіка АПК. 2003. № 9. С. 103–108.
5. Економічна енциклопедія: у 3-х т. К.: Академія, 2001. Т. 2. 848 с.
6. Дієсперов В.С. Сталий сільський розвиток: проблеми становлення: монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2011. 216 с.
7. Реформування соціальної сфери села: організаційно-методичні засади / За ред. П.Т. Саблука. К.: ІАЕ УААН, 2000. 475 с.
8. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку / За ред. П.Т. Саблука та ін. Інформаційно-аналітичний збірник. К.: ІАЕ УААН, 2003. Вип. 6. 764 с.
9. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва (посібник у питаннях і відповідях) / За ред. П.Т. Саблука. К.: ІАЕ, 1999. 532 с.
10. Баланюк І.Ф. Науково-прикладні аспекти розвитку аграрних відносин у регіоні Карпат. К.: ІАЕ, 2000. 104 с.
11. Сахацький М.П. Проблеми відродження сільського господарства. К.: ІАЕ, 2000. 304 с.
12. Розвиток різноукладності на селі: особливості, проблеми / В.В. Юрчишин, Л.М. Шевченко, В.Х. Брус та ін.; за ред. В.В. Юрчишина. К.: ННЦ ІАЕ, 2004. 446 с.
13. Шеленко Д.І. Сільськогосподарські підприємства в системі аграрних відносин. Економіка АПК. 2003. № 6. С. 57–63.